

УДК 028:002.1-028.25]:316.454.52
DOI: 10.31866/2616-7654.7.2021.233251

ЧИТАННЯ ПАПЕРОВИХ КНИГ: БУТТЯ У ПРОСТОРИ СПІЛКУВАННЯ

Тетяна Гранчак,
провідний науковий співробітник
відділу теорії та історії бібліотечної
справи Національної бібліотеки
України імені В. І. Вернадського,
доктор наук із соціальних комунікацій,
професор
(Київ, Україна)
e-mail: granchakt@ukr.net
ORCID: 0000-0001-7854-580X

Марія Кушнарєва,
науковий співробітник
інформаційно-аналітичного відділу
Фонду Президентів України
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського,
кандидат філософських наук
(Київ, Україна)
e-mail: mariakushn8@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3361-8838

Стаття присвячена обґрунтуванню з позицій спілкування як соціальної практики сутнісної переваги читання паперових книжок і актуальності книжкових практик бібліотечного сервісу.

Основу методологічного інструментарію дослідження становлять методи гіпотези, включеного і зовнішнього спостереження, екстраполяції, опитування, порівняльний та оглядово-аналітичний методи, використання яких поряд із формулюванням загальної ідеї дослідження створило підґрунтя для розуміння книги як речового об'єкта, який уособлює автора, героїв і тексти і може виконувати функцію не лише інформаційного джерела, а й оповідача, а відтак – суб'єкта спілкування; дало змогу визначити спільні і особливі риси читання електронних і паперових книжок, зробити висновки стосовно пріоритетного для молоді формату читання художніх текстів, виявити сучасні наукові підходи до вивчення ролі книги і читання для особистісного розвитку.

На основі аналізу актуальних фахових публікацій, даних дослідження читацької поведінки, проведеного восени 2018 р. культурно-видавничим проектом «Читомо» спільно з цифровим видавництвом Gutenbergz та Центром Разумкова ("Читання в Україні", 2018), результатів опитування студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», яке проводилося протягом 14.01.2021–14.02.2021 рр., доведено актуальність збереження практики читання книг у паперовому форматі, обґрунтовано формування під час читання паперових книжок простору спілкування як соціальної практики, в основі якого – функціонування паперової книги як суб'єкта спілкування. Темою такого спілкування виступає як надрукований у книзі текст, так і весь комплекс історико-соціальних та соціокультурних сенсів, пов'язаних з авторами книг, їх видавцями та/або колишніми власниками.

З'ясовано, що електронні книжки, будучи ефективними комунікаторами, втрачають суб'єктність, що створює для орієнтованої на читання таких книжок людини ризику послаблення навичок спілкування і соціалізації, а відтак – актуалізує потребу збереження можливості доступу до реальних книжкових полиць і паперових книг у бібліотечному просторі. В умовах вимушеного звернення до електронних текстів, динамічності суспільних проце-

сів, соціальної мобільності, бібліотека залишається місцем, яке уможливило збереження і відтворення важливої для формування і соціалізації особистості соціальної практики міжособистісного спілкування, зокрема шляхом створення умов для реального спілкування особистості з паперовою книгою.

Ключові слова: паперова книга, читання, бібліотека, бібліотечне спілкування, читач.

ВСТУП. ПРОБЛЕМА ЧИТАННЯ – ДО СУТІ

Одним із парадоксів, з яким стикнулося людство в добу електронних технологій, стала проблема читання за умов надлишку інформації. Така тенденція відзначається, зокрема, вітчизняним Міністерством культури та інформаційної політики (МКІП) на основі аналізу ряду зарубіжних та вітчизняних досліджень у пропонованому до громадського обговорення проєкті Стратегії розвитку читання на 2021–2025 роки «Читання як життєва стратегія» (далі – Стратегія) (2021).

Під читанням у Стратегії розуміється читання книг у будь-якому форматі.

Як бачимо, МКІП, говорячи про проблему зниження інтересу до читання, визначає її не стосовно читання як здобутої навички, а саме стосовно читання книжок, яке, як можна зрозуміти з документа, має потенціал, щоб відкрити для людини можливості для саморозвитку, самореалізації, критичного мислення та «загалом більшої задоволеності життям» (Стратегія розвитку читання на 2021–2025 роки, 2021).

Відповідно, існують певні принципи відмінності між читанням, наприклад, новин, інформації соціальних мереж та книг. Аналіз таких відмінностей можна знайти в різних матеріалах наукового і публіцистичного характеру, присвячених проблемі читання як такої та перевагам читання саме художніх текстів (Oatley, 2016; O'Sullivan et al., 2015; Djikic et al., 2013; Berns et al., 2013).

Водночас, констатуючи переваги читання художніх книжок, в умовах поширення електронних технологій потребує додаткового дослідження питання стосовно їх формату – чи справді він не має значення? Примітно, що після появи пристроїв для читання електронних книжок буму «електронного» читання не відбулося, і останні дані свідчать про падіння продажів електронних книг, тоді як продажі книг традиційного формату залишалися стабільними, з невеликим зростанням (Roberts, 2018).

Попри виявлення цілого ряду, умовно кажучи, формальних відмінностей між функціонуванням паперової та електронної книг (можливість подарунку, менше навантаження на очі, розмір, вага, ціна, збереження, сприяння кращому запам'ятовуванню інформації тощо), обґрунтування сутнісної специфіки і переваг читання книжок паперового формату у соціальному аспекті з позицій спілкування досі не втрачає актуальності, і питання перспектив саме паперової книги і книжкових практик бібліотечного сервісу все ще потребують чіткої відповіді.

Отже, **метою** статті є обґрунтування з позицій спілкування як соціальної практики сутнісної переваги читання книжок у паперовому форматі і перспектив розвитку побудованого навколо книжок бібліотечного сервісу.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Вивчення соціокомунікаційної системи книга – читач в Україні має глибокі традиції, які увиразнилися в оформленні читачезнавства як комплексної галузі наукового знання, що інтегрує вивчення читача і читання і охоплює історію читача і читання, соціологію читання, психологію читання і читача (Новальська,

2015). Ґрунтовний аналіз становлення і розвитку читачезнавства в Україні здійснила Т. Новальська (2005), окремі аспекти читання розкривались у публікаціях Т. Вилегжаніної (2011), В. Медведєвої (2013), М. Кушнарської (2017), Л. Льоди і Л. Дзендзелюк (2017) та ін.

Щодо безпосередньо дослідження ролі і особливостей книги в історичному, соціокультурному та соціокомунікаційному аспектах, то ці питання на дисертаційному і монографічному рівнях детально аналізуються в науковому доробку таких знаних вітчизняних науковців, як О. Біличенко (2001), Л. Дубровіна (1992), Г. Ковальчук (2004; 2005), В. Маркова (2010), Г. Швецова (2001), розкриваються в окремих публікаціях О. Афоніна (2011), В. Вакулєнко (2013), М. Кушнарської (2020) та ін.

Специфіку книгознавчих наукових рефлексій у вітчизняній соціокомунікації висвітлено в монографії О. Пастушенко (2016).

За кордоном окреслена проблематика стала предметом наукового інтересу таких дослідників, як E. Andreewsky, F. Cochu, C. Parisse, D. Orsoni-Maillard (1993), T. Lazutina, I. Shuler and T. Pletyago (2016), W. Kortas (2019).

У контексті наукового порівняння специфіки функціонування і впливу на людину паперових та електронних книг варто згадати праці таких зарубіжних дослідників, як N. Tosun (2014), яка відмінності між читанням паперових і електронних книжок досліджувала з позицій гендеру і профорієнтації, A. Abu Samhan (2016) та L. Bushak (2015), які обґрунтували переваги читання паперових книг з позицій медичних критеріїв і збереження здоров'я читача.

Водночас згадані дослідники не розглядали сутнісні переваги читання паперових книжок у комунікаційному просторі спілкування.

МЕТОДИ І МАТЕРІАЛИ

Для досягнення мети було використано метод гіпотези, який дав змогу висунути припущення стосовно виховного впливу паперової книги внаслідок виконання нею ролі суб'єкта спілкування; методи включеного і зовнішнього спостереження, застосування яких стало в нагоді для окреслення сучасних книжкових практик бібліотечного сервісу, уможливило виявлення емоційного забарвлення процесу читання, створило підґрунтя для розуміння книги як речового об'єкта, який уособлює автора, героїв і тексти і може виконувати функцію не лише інформаційного джерела, а й оповідача, а відтак – суб'єкта спілкування. Дослідницький потенціал методу екстраполяції став основою для кореляції між читанням книги і спілкуванням із «живою книгою». Застосування порівняльного методу дало змогу визначити спільні і особливі риси читання електронних і паперових книжок. Розкриття сучасних наукових підходів до вивчення ролі книги і читання для особистісного розвитку стало можливим завдяки застосуванню оглядово-аналітичного методу.

Джерельну базу дослідження склали актуальні фахові публікації за темою, проект Стратегії розвитку читання на 2021–2025 роки «Читання як життєва стратегія» (2021), результати дослідження читацької поведінки, проведеного восени 2018 р. культурно-видавничим проектом «Читомо» спільно із цифровим видавництвом Gutenbergz та Центром Разумкова («Читання в Україні», 2018), результати опитувань студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», яке проводилося протягом 14.01.2021–14.02.2021 рр., матеріали веб-сайтів бібліотек.

ФОРМАТ МАЄ ЗНАЧЕННЯ

Наше знайомство з читанням книжок починається зі спілкування. Маленькій дитині розповідають казку – вигадану історію. Першим оповідачем стає дорослий – батьки, дідусі і бабусі, рідні люди, вихователі. Як правило, це близькі люблячі люди, з якими в маленької людини виникає міцний емоційний зв'язок і встановлюються взаємини довіри. Саме ці люди стають для дитини першим уособленням цікавого тексту («Дідусю, розкажи мені казочку!»). Під час такого спілкування відбувається емоційне зближення слухача і оповідача (налаштування на «спільну хвилю»), що спрощує їх розуміння один одного і супроводжується підкріпленням почуттям задоволення. Згодом до такого спілкування додається книга («Почитай!»), а пізніше, за усунення дорослого-оповідача, таке спілкування переноситься на книгу, яка перебирає на себе функцію оповідача разом із зазначеними позитивними конотаціями. Перебирає саме книга – не автор тексту, оскільки на нього діти, зазвичай, не звертають увагу (а у разі, наприклад, народних казок, з якими діти зазвичай знайомляться щонайперше, автор як особистість взагалі відсутній), і не сам текст, який сприймається як розповідь, а не як оповідач. Взаємини «оповідач – слухач» у підсумку екстраполюються на взаємини «книга – читач».

У цьому процесі принципово важливим є те, що художній текст містить психічний та особистісний компонент, закладений у нього автором. З іншого боку, процес читання художнього тексту передбачає виникнення у читача емоційного відгуку. Тож цілком слушним є висновок про те, що «природа книги дозволяє припустити можливість не тільки інтелектуального, а також і емоційного ставлення до неї з боку... особистості, наділеної психікою, – читача. Але наявність з обох боків комунікаційної ланки таких суб'єктів перетворює комунікацію на спілкування» (Кушнар'ова, 2020, с. 26).

При цьому слід зауважити, що один і той самий текст, «вкладений» у форму різних книжок, сприймається по-різному і викликає різні емоції. Ми з теплотою згадуємо саме певні книжки – певних років і видавництв, з певними обкладинками та ілюстраціями, оскільки саме ці видання асоціюються в нас, наприклад, із дитинством, батьківською домівною, якимись людьми чи подіями, котрі залишили слід у нашому житті. При цьому інші видання того самого тексту залишають нас байдужими: «знайомство читача з текстом починається зі знайомства із книгою: саме обкладинку, формат, товщину книги оцінює читач, саме книгу, на відміну від тексту (чи твору) можна взяти в руки, а один і той самий текст-твір, представлений у вигляді різних книжок, може викликати в тієї самої особи різні почуття та різне ставлення» (Кушнар'ова, 2020, с. 25).

Книга-оповідач формує підґрунтя для діалогу не стільки з автором як особистістю, скільки з його *усобленою* в книзі (розказаною/прочитаною) творчістю. Відтак, книга об'єктивізує наші абстрактні уявлення про авторів і тексти і робить наше згадування певних творів та/або авторів, роздуми про них візуально спрямованими (згадуючи певного автора або твір, я згадую, передусім, книгу, а не певну послідовність літер, і подумки звертаюся до певного об'єкта, а не в повітря).

За певних обставин автором книги в уявленні читача може виступати не автор тексту, а саме творець книги, якщо постать творця стає для читача з позицій історичної відстані більш значущою і виразною за автора. Наприклад, це може стосуватися відомого видавця. Так, само по собі малоформатне видання когось

із античних класиків навряд чи сьогодні може здивувати, утім, будучи видавничою спадщиною Ельзевірів, така книга, безсумнівно, посяде особливе місце в бібліотеці свого власника і чекатиме на можливість розповісти, власне, набагато більше за надрукований текст.

У цьому сенсі цікавих нюансів спілкуванню з книгою додає також особа власника, яка може бути важливішою для сучасного читача, аніж текст, вміщений у книзі, автор цього тексту чи видавець. Зокрема, ідеться про тих історичних постатей, які, будучи власниками книги, залишили в ній свої екслібриси, нотатки чи автографи. Як підкреслюють науковці, «автографи є одним із цінних джерел для дослідження творчої лабораторії їх авторів, свідченням кола особистих, творчих контактів адресатів і адресантів, відображенням колориту епохи тощо» (Сидорчук, 2015, с. 23), «книжкові автографи – власноручні написи (текст авторським почерком або/та підпис особи) та дарчі написи, які зберігають знаки історії, подають нову інформацію про наукову та офіційну діяльність конкретної особистості, відомості книгознавчого характеру, ілюструють історію побутування конкретного примірника» (Горська & Любовець, 2019, с. 330). Ілюстративний приклад надає Д. Норман (Norman, 1982), який, говорячи про шість критеріїв рідкості книги, згадує випадок унікального примірника «De Motu Cordis» Вільяма Гарвея (1628), праці, у якій дослідник оголосив про своє відкриття циркуляції крові: «Хоча всі примірники першого видання відповідають другому критерію рідкості (суттєве значення), цей примірник відповідає і п'ятому критерію (асоціація) через належність свого часу двом важливим особам: поетові та дипломату Константину Гюйгенсу (1596–1697) та Йоганну Фрідріху Блументбаху (1752–1840), засновнику науки про фізичну антропологію» (див. рис. 1):

Рис. 1. Титульний аркуш «De Motu Cordis» Вільяма Гарвея (1628).
Із бібліотеки Хаскелла Ф. Нормана (Norman, 1982).

Відтак, книга як суб'єкт спілкування і оповідач здатна «розповісти» не лише викладений у ній текст, а й історію свого творця або власника.

Не можна не брати до уваги те особливе, «п'янке відчуття: торкнутися книжки, що колись тримав у руках письменник, про літературний талант якого не забули й за понад двісті років», як описав власник книгарні Шон Байзелл (2019, с. 27) свої почуття при зустрічі з книгою, яку свого часу комусь підписав сер Вальтер Скотт. Торкаючись книжок, які колись, можливо, кілька століть тому, тримали в руках інші люди, ми ніби спілкуємося з попередніми поколіннями, долучаючись до культурної традиції – світової, національної, родинної тощо, – і у такий спосіб відчуваємо причетність до неї, стаємо її невід'ємною часткою.

Колекціонування паперових книжок у цьому контексті також можна інтерпретувати як формування власного специфічного «кола спілкування» – колективного суб'єкта, інколи на кшталт соціальної мережі або знайомства із селебріті, які додають статусності (як-от друзі соціальної мережі, з якими ти не бачишся, але яких ти читаєш). За принципом «скажи мені, хто твій друг, і я скажу, хто ти», створена колекція книжок відображає внутрішній світ її власника, його особистість.

М. Ріхтер, американський автор, продюсер, виконавець та підприємець у галузі мистецтв, зауважує, що хоча для різних колекціонерів причини збирання книжкових колекцій можуть бути різними, проте збирання колекції зазвичай починається тоді, коли колекціонер якимось чином зв'язується з книгами: «Цей зв'язок може бути свідомим або підсвідомим. Зв'язок може бути будь-яким. Я розмовляв із колекціонерами, які збирають їх (книги. – *Авт.*) на основі спогадів дитинства, сімейних легенд, географічного розташування та багатьох інших тем» (Richter, 2020).

Поява електронних текстів певною мірою знеособила і «дематеріалізувала» спілкування з книгою – «книга почала втрачати свою зовнішню індивідуальність» (Кушнар'ова, 2020, с. 34), – перетворивши його на комунікацію – процес обміну інформацією, емоційний складник якого поступається спілкуванню. Взяти до рук книгу – як прослухати увертюру: налаштуватися перед зануренням у спілкування. Великою мірою це відбувається внаслідок сприйняття читачем згаданих вище суто зовнішніх характеристик книги як видання, які, знову-таки, налаштовують на певну тональність сприйняття при першому знайомстві з книгою. У разі перечитування домінує власна історія взаємин із книгою, емоційні та життєві спогади читача, які пов'язані з книгою та спричинюються, зокрема, її зовнішніми характеристиками. Щодо електронного тексту така увертюра (чи прелюдія) зникає, адже з поширенням електронної книги (...) «читачам дедалі складніше асоціювати твір з певною обкладинкою, шрифтом, папером, отже, із власними зоровими та тактильними відчуттями» (Кушнар'ова, 2020, с. 34), відтак, пов'язані із книгою відчуття не стають надбанням особистої зорової чи тактильної, навіть нюхової пам'яті. Тому електронна книга не стає частиною «Я» читача – чимось для нього дорогим, рідним, власним, залишаючись просто зовнішнім, одним із багатьох, джерелом інформації. З іншого боку, втрачаючи для читача звичну матеріальність і здатність викликати колишні фізичні відчуття, електронна книга внаслідок цього перестає бути тим об'єктом, з яким можливе спілкування.

За умови порівняно високого ступеня емоційності та складної емоційної та інтелектуальної організації читача книга також уможливує його комунікацію і з власною суб'єктивністю (Маркова, 2014, с. 43–44), або автокомунікацію. За Ю. Лотманом (1996), у процесі «автокомунікації» відбувається переформування

самої особистості, з чим пов'язане широке коло культурних функцій від (...) усвідомлення свого окремого буття до самовпізнання та автопсихотерапії» (с. 36). У дещо жартівливому варіанті опис спроби такого самовпізнання подав Стендаль (1978), змалювавши постать читача «Отелло» Шекспіра, котрий вигукує: «Тут усе зовсім перевернуто! Я відчував ревності, але геть інакше» (с. 254). Але для того, щоб спричинити автокомунікацію, книга має перебувати поза читачем, водночас продовжуючи бути частиною його «Я». Із зазначених вище причин електронна книга пристосована до цього гірше за паперову.

Друкована книга також уможливорює автокомунікацію в часі, адже на її полях можна залишити якісь позначки «власним почерком і, відповідно, побачивши їх за якийсь час, зробити висновок про те, як змінилися власні реакції тощо» (Кушнарєва, 2020, с. 34). Це відображає спроможність паперової книги, на сторінках якої читачем робилися примітки, – на відміну від електронної, – виступати лакмусовим папірцем, здатним виявити для нас самих зміни, що відбулися чи не відбулися з моменту її останнього прочитання – на кшталт зустрічі з давніми знайомими, яких ми давно не бачили і можемо з їхньої реакції судити про власні сутнісні трансформації.

В електронній читанці ми не можемо кинути оком на корінці, виокремити якусь певну книгу і звернутися до неї. Електронна читанка, вміщуючи багато різних електронних книжок, водночас не здатна виконати функцію оповідача. Її обкладинка завжди незмінна – так само як і екран, і шрифти, – що позбавляє книги частини їх індивідуальності, а отже відбувається їх певна уніфікація. Читанка виконує функцію, швидше, сховища, бібліотеки, яка може виступати організатором спілкування, проте не його суб'єктом.

Позбавлена «індивідуальності», електронна книжка втрачає можливості для виконання ролі суб'єкта спілкування. Зменшення частки емоційного складника і можливості рефлексії у випадку електронних текстів обумовлюють ризики утворення особистісних «лакун», для заповнення яких пропонується читання як своєрідний «екшн» – розважальний захоплюючий процес (втеча від думок і усвідомлення порожнечі), який, проте, не може гарантувати ефективної реалізації такою книгою виховної та соціалізуючої функції. На зміну спілкуванню приходять споживання – зовсім інша соціальна практика з відповідно іншими специфічними наслідками.

Примітно у цьому контексті, що компанія Google на разі докладає зусиль для налагодження можливості «спілкування» читача з електронною книгою за допомогою штучного інтелекту. Намагаючись забезпечити електронній книзі здатність реалізації функції співбесідника, у 2018 р. Google заявила про реалізацію проєкту «Talk to Book» (Поговори із книгою!) (Statt, 2018).

Як пояснюють автори проєкту, для цього використовується алгоритм самонавчання, який підбирає відповіді на питання користувача і видає їх у вигляді уривків із написаних людиною книг. Також алгоритму можна пропонувати власні судження і твердження, і тоді він підбиратиме відповідну інформацію з цієї проблеми. «У певному сенсі ви розмовляєте з книгою, отримуючи відповіді, які можуть вам допомогти визначити, чи буде вам цікаво їх прочитати», – вважають автори проєкту (Statt, 2018).

На разі програма недосконала і є, швидше, сурогатом справжнього спілкування. Так, на питання авторів статті «What is the meaning of life?» (У чому сенс життя?) сервіс дав таку відповідь (див. рис. 2):

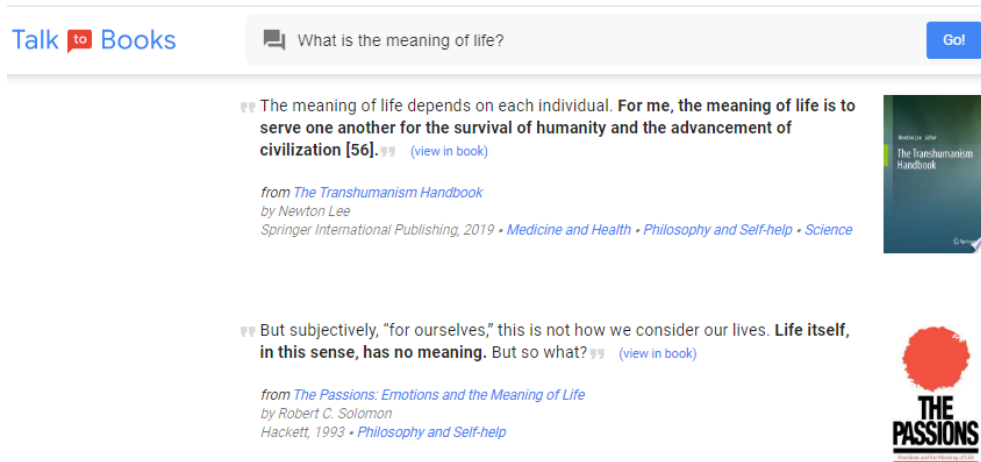

Рис. 2. Інтерфейс сервісу Google «Talk to books».
Джерело: <https://cutt.ly/Yxr5vGk>.

З позицій викладеного вище ілюстративним став результат анонімного опитування студентів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», яке проводилося протягом 14.01.2021–14.02.2021 рр. – близько 65 % із 89 опитаних надають перевагу читанню саме паперових книг (див. рис. 3).

Чи читаєте Ви книжки за допомогою мобільних гаджетів?

89 ответов

Рис. 3. Результати відповідей студентів на питання «Чи читаєте Ви книжки за допомогою мобільних гаджетів?».

Подібні результати були отримані також під час опитування студентів у США, відповідно до яких і при навчанні, і на відпочинку студенти віддають перевагу читанню саме паперових книжок. Із 80 учасників анонімного опитування, проведеного 2015 р. серед студентів California Polytechnic State University (Політехніч-

ного університету штату Каліфорнія), понад 80 % обирають для тривалого читання паперові книги (Byars, 2015) (див. рис. 4).

5. In general, which do you prefer to read for extended periods of time?

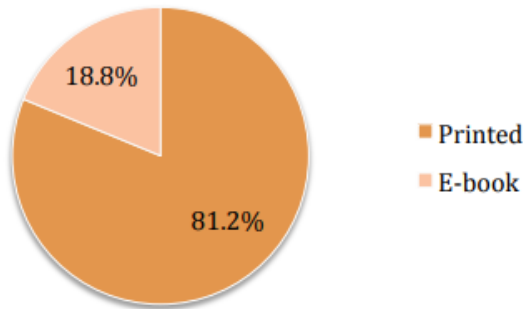

Рис. 4. Результати відповідей студентів Політехнічного університету Каліфорнії на питання «Яким книжкам Ви надаєте перевагу для тривалого читання?» (Byars, 2015, p. 14).

Підтвердження пріоритетності читання саме паперових книг надають також результати дослідження А. Abu Samhan (2016), які є важливими ще і тому, що чітко демонструють відмінності у мотивації читачів під час вибору формату книги для читання, насамперед, акцентують конкурентоздатність електронних книг під час навчання (зокрема ще і тому, що до багатьох навчальних матеріалів немає потреби повертатися після складання іспиту). Ці результати підтверджують думку стосовно комунікаційного потенціалу електронних книг, їх здатності доносити важливу інформацію і підтримувати когнітивні процеси. При цьому, однак, не ідеться про спілкування як емоційно забарвлену соціальну практику. Натомість для формування власної бібліотеки, до якої можна буде неодноразово звертатися у майбутньому, для тих самих читачів пріоритетним залишається паперовий формат книги.

Відповідно, виявлене ставлення користувачької аудиторії до читання паперової книги має бути враховане у книжкових практиках бібліотечного сервісу.

ДОЗВОЛЬТЕ ВІДРЕКОМЕНДУВАТИ, АБО КНИЖКОВІ ПРАКТИКИ БІБЛІОТЕЧНОГО СЕРВІСУ

Враховуючи наявний запит на читання паперових книжок, для бібліотек зберігає перспективність організація бібліотечного сервісу, спрямованого на промоцію паперової книги і читання, облаштування зручного для читання паперових книг бібліотечного простору, організацію комплексних бібліотечних заходів, спрямованих на сприяння формуванню в бібліотеках навколо книг простору спілкування. Останнє важливе з огляду на потребу збереження сутності бібліотеки як соціального інституту: «Бібліотека являє собою нерозривну єдність двох типів діяльності з обслуговування читачів: організація доступу до документа і організа-

ція міжособистісного спілкування. Якщо з бібліотеки йде живе спілкування, вона стає лише інформаційним органом, а без документів просто перетворюється на клуб» (*Бібліотека як центр спілкування*, 2011, с. 2). Підтримуючи висловлену тезу, додамо, що паперова книга залишається суб'єктивним компонентом системи бібліотечного міжособистісного спілкування.

Примітно у зв'язку з цим, що така комунікаційна бібліотечна практика, як «жива бібліотека», організована за принципом спілкування читача із книгою, в ролі якої у цьому разі виступає людина, яка розповідає власну історію. Це, власне, випадок того «усного документа», який обґрунтував Ю. Столяров, і який відображає паралель між читанням і спілкуванням і екстраполяцією суб'єкт-суб'єктного спілкування на процес читання.

Ефективним компонентом бібліотечного простору спілкування можуть бути презентації нових книжок і зустрічі з авторами, які, по суті, виконують представницьку функцію і буквально «знайомлять» читачів із новими книгами («Дозвольте відрекомендувати!»). Широкий спектр методичних рекомендацій стосовно ефективної реалізації бібліотекою книжкових практик бібліотечного сервісу і організації бібліотечного спілкування представлений у ряді наукових і науково-методичних видань (*Бібліотека як центр спілкування*, 2011; Грабар, 2014), в яких розглядаються різні види, форми і методи бібліотечного спілкування (неформальне і ділове; індивідуальне, групове і масове; традиційне і віртуальне тощо).

Водночас, для будь-якого спілкування потрібні відповідні умови, однією з яких є середовище, в якому може функціонувати простір спілкування. Традиційні читальні зали бібліотек відповідають просвітницьким і освітньо-науковим завданням бібліотек індустріальної доби, коли читання в бібліотеці мало на меті отримання читачем нової інформації на зразок відвідування навчального заняття. Такі читальні зали орієнтовані на роботу з паперовими документами, а не спілкування з книгою (яке, утім, можливе, хоча і психологічно некомфортне). Міжособистісне ж спілкування потребує певної інтимності, адже в його основі лежить довіра і розкриття власного «Я» суб'єкта. Отже, перед бібліотеками постає завдання зонування бібліотечного простору, яке уможливило б різні види бібліотечного спілкування, зокрема і читача із книгою.

Особливо актуальним таке завдання є для шкільних і дитячих бібліотек, а також бібліотек для молоді і юнацтва, користувацька аудиторія яких ще лише виробляє власні традиції міжособистісного і більш широкого соціального спілкування, необхідні для функціонування спільноти.

Рекомендації стосовно впровадження в практичну площину моделі бібліотеки, що поєднує чотири простори, в межах яких відбуваються різні види спілкування: навчання, натхнення, зустрічей та подій, адаптовану експертами для застосування у публічних бібліотеках України, пропонує ВГО Українська бібліотечна асоціація (*Чотири простори бібліотеки*, 2020).

ВИСНОВКИ

Отже, сутнісною перевагою читання паперових книг у соціальному аспекті з позицій спілкування є їхня здатність виконувати роль оповідача як суб'єкта спілкування, що створює комунікаційне підґрунтя для формування під час читання простору спілкування як соціальної практики. Виконуючи спочатку допоміж-

ну функцію під час суб'єкт-суб'єктного спілкування в системі «оповідач – слухач» через читання вголос, книга за усунення людини-оповідача перебирає на себе цю функцію і виступає одним із двох суб'єктів під час читання, яке у разі паперової книги може бути потрактоване як процес спілкування.

Темою такого спілкування виступає як надрукований у книзі текст, так і весь комплекс історико-соціальних та соціокультурних сенсів, пов'язаних з авторами книг, їх видавцями та/або колишніми власниками.

Електронні книжки, будучи ефективними комунікаторами, втрачають суб'єктність, що створює для орієнтованої на читання таких книжок людини ризику послаблення навичок спілкування і соціалізації. Враховуючи, що професійні і освітні цілі задовольняються частіше шляхом читання електронних книжок і текстів, питання соціалізації і рекреації особистості актуалізують збереження для неї можливості доступу до реальних книжкових полиць і паперових книг у бібліотечному просторі.

Відповідно, припущення щодо посилення тенденції переходу бібліотечного обслуговування до віртуального бібліотечного простору і необхідності поступового перепрофілювання реального простору бібліотеки (організація мейкерспейсів, коворкінгів тощо), є хибним.

В умовах вимушеного звернення до електронних текстів, динамічності суспільних процесів, соціальної мобільності, бібліотека залишається місцем, яке уможливило збереження і відтворення важливої для формування і соціалізації особистості соціальної практики спілкування, зокрема шляхом створення умов для її реального спілкування з паперовою книгою.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Афонін О. Українська книга доби незалежності в системі соціальних комунікацій. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 7. С. 3–5.
- Байзелл Ш. Щоденник книгаря / пер. з англ. Ярослава Стріха. Київ : Наш формат, 2019. 304 с.
- Бібліотека як центр спілкування : метод.-бібліогр. матеріали / ОУНБ ім. В. Г. Короленка ; підгот. О. Рижаєва ; відп. за вип. О. Сльозка. Чернівці, 2011. 55 с.
- Біличенко О. Л. Культурно-виховна роль книги в умовах формування інформаційного суспільства : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 07.00.08 «Книгознавство, бібліотекознавство та бібліографознавство» / Харків. держ.акад. культури. Харків, 2001. 18 с.
- Вакуленко В. М. Культурно-виховна роль книги в інформаційному середовищі. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2013. № 2 (8). С. 23–27.
- Вилегжаніна Т. Криза читання як сучасна проблема світового рівня. *Бібліотечна планета*. 2011. № 4. С. 4–6.
- Горська Н. О., Любовець Н. І. «Видання з автографами українських діячів науки і культури : каталог колекції Національної історичної бібліотеки України» (Київ, 2018) (Інформація). *Українська біографістика = Biographistica Ukrainica*. 2019. Вип. 18. С. 329–332.
- Грабар Н. Г. Спілкування в бібліотеці: теоретико-методологічний аналіз : монографія. Харків : Майдан, 2014. 354 с.

- Дубровіна Л. А. Кодикологія та кодикографія української рукописної книги / відп. ред. О. С. Онищенко ; АН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. археографії. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 1992. 262 с.
- Ковальчук Г. І. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. кн. Київ, 2004. 644 с.
- Ковальчук Г. І. Теорія та практика книжкового пам'яткознавства ХХ століття : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.08 / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2005. 485 с.
- Кушнарєва М. Від користі до задоволення: мотиваційний спектр читачів раннього італійського Ренесансу. *Вісник Харківської державної академії культури. Серія: Соціальні комунікації*. 2017. Вип. 51. С. 43–52.
- Кушнарєва М. Феномен книги як суб'єкта спілкування: ренесансні практики в рефлексіях сучасності. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. Вип. 6. С. 24–38.
- Лотман Ю. М. Внутрі мислящих миров. Человек – текст – семиосфера – история / ред. Т. Д. Кузовкина. Москва : Языки русской культуры, 1996. 464 с.
- Льода Л., Дзендзелюк Л. Формування культури читання в аспекті збереження матеріальних носіїв інформації. *Інформаційний простір бібліотеки: польсько-український досвід* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 трав. 2017 р., Львів, Україна / Нац. ун-т «Львівська політехніка», Наук.-техн. б-ка ; за ред. Р. Самотий ; [редкол.: А. Андрухів, Р. Самотий, Н. Мосієнко, С. Палюх]. Львів, 2017. С. 354–366.
- Маркова В. Книга в соціально-комунікативному просторі: минуле, сучасне, майбутнє : монографія. Харків : ХДАК, 2010. 252 с.
- Маркова В. А. Методологічні засади вивчення книжкової комунікації. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 2. С. 42–44.
- Медведева В. Читання як опанування нового культурного простору і підвищення особистісної компетентності. *Вісник КНУКіМ. Серія: Соціальні комунікації*. 2013. Вип. 2. С. 86–91.
- Новальська Т. В. Український читач у бібліотекознавчих дослідженнях (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Київ : КНУКіМ, 2005. 252 с.
- Новальська Т. В. Читачезнавство. *Українська бібліотечна енциклопедія*. 2015. URL: <https://cutt.ly/vxyOppJ> (дата звернення: 19.03.2021).
- Пастушенко О. Книга і періодика в дисертаційних дослідженнях назалежної України: соціокомунікаційний аспект : монографія. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2016. 564 с.
- Сидорчук Т. Автографи українських письменників у бібліотечній та архівній колекції наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія». *Бібліотечний вісник*. 2015. № 4. С. 23–28.
- Стендаль. История живописи в Италии. *Собрание сочинений в 12-ти томах*. Москва : Правда, 1978. Т. 8. 450 с.
- Стратегія розвитку читання на 2021–2025 роки «Читання як життєва стратегія»: проект. *Міністерство культури та інформаційної політики*. 2021. URL: <https://cutt.ly/mzFlp38> (дата звернення: 19.03.2021 р.).
- Читання в Україні. Ukrainian Reading and Publishing Data 2018. *Читомо*. 2018. URL: <http://data.chytomo.com/chytannya-v-ukrayini/> (дата звернення: 19.03.2021).
- Чотири простори бібліотеки: модель діяльності : практич. посіб. / авт.-уклад.: О. Бояринова, О. Бруй, Л. Лугова, Я. Сошинська, І. Шевченко; Укр. бібл. асоц. Київ : ВГО Укр. бібл. асоц., 2020. 104 с.
- Швецова Г. М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій : дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.08 / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Рівне, 2001. 490 с.

- Abu Samhan A. Why Are Printed Books Better than E-books? *Academia.edu*. 2016, April 23. URL: <https://cutt.ly/GxtsnSN> (accessed: 19.03.2021).
- Andreewsky E., Cochu F., Parisse C., Orsoni-Maillard D. Reading as a Complex Phenomenon. *Systems Science* / Editors: Stowell F. A., West D., Howell J. G. Boston, MA : Springer. 1993.
- Berns G. S., Blaine K., Prietula M. J., Pye B. E. Short- and Long-Term Effects of a Novel on Connectivity in the Brain. *Brain Connectivity*. 2013. Vol. 3, № 6. URL: <https://www.liebertpub.com/doi/full/10.1089/brain.2013.0166> (accessed: 19.03.2021).
- Bushak L. E-Books Are Damaging Your Health: Why We Should All Start Reading Paper Books Again. *Medical Daily*. 2015, January 11. URL: <https://cutt.ly/xxthwkV> (accessed: 19.03.2021).
- Byars M. N. Printed Books versus Digital Books : A Senior Project Presented to the Faculty of the Graphic Communication Department California Polytechnic State University, San Luis Obispo. June, 2015. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32415523.pdf> (accessed: 19.03.2021).
- Djikic M., Oatley K., Moldoveanu M. C. Opening the Closed Mind: The Effect of Exposure to Literature on the Need for Closure. *Creativity Research Journal*. 2013. Vol. 25, Iss. 2. P. 149–154. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10400419.2013.783735> (accessed: 19.03.2021).
- Kortas W. Reading In Times Of Technological Changes. Social Reading Phenomenon. *Education and Social Sciences Conference, Business and Economics Conference: The International Academic Institute Academic Conference Proceedings*. Budapest, 2019. P. 73–83.
- Lazutina T. V., Shuler I. V., Pletyago T. Yu. Reading as a Sociocultural Phenomenon: its Nature and Functions. *International Journal of Environmental & Science Education*. 2016. Vol. 11, № 17. P. 9941–9948.
- Norman J. M. The Six Criteria of Rarity in Antiquarian Books. *HistoryofScience.com*. 1982. URL: <https://cutt.ly/SxoMxtZ> (accessed: 19.03.2021).
- O'Sullivan N., Davis Ph., Billington J., Gonzalez-Diaz V., Corcoran R. «Shall I Compare Thee»: The Neural Basis of Literary Awareness, and Its Benefits to Cognition. *Cortex*. 2015. Vol. 73. P. 144–157.
- Oatley K. Fiction: Simulation of Social Worlds. *Trends in Cognitive Science*. 2016. Vol. 20, Iss. 8. P. 618–628. URL: <https://cutt.ly/bx7XRmI> (accessed: 19.03.2021).
- Roberts E. Why Printed Books Are Better Than E-books. *AZ Big Media*. 2018, April 14. URL: <https://cutt.ly/SxtoULU> (accessed: 19.03.2021).
- Richter M. Why Do People Collect Antique Books? *Quora*. 2020. URL: <https://cutt.ly/Xxo3gMI> (accessed: 19.03.2021).
- Statt N. Google's Latest AI Experiments Let You Talk to Books and Test Word Association Skills. *The Verge*. 2018, April 13. URL: <https://cutt.ly/jxo64f9> (accessed: 19.03.2021).
- Tosun N. A Study on Reading Printed Books or E-Books: Reasons for Student-Teachers Preferences. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*. 2014. Vol. 13, Iss. 1. P. 21–28.

REFERENCES

- Afonin, O. (2011). Ukrainska knyha doby nezalezhnosti v systemi sotsialnykh komunikatsii [Ukrainian book of the independence era in the system of social communications]. *Bulletin of the Book Chamber*, 7, 3–5 [in Ukrainian].
- Bythell, Sh. (2019). *Shchodennyk knyharja [The diary of a bookseller]* (Ya. Strikha, Trans.). Nash format [in Ukrainian].
- Ryzhaieva, O. (2011). *Biblioteka yak tsentr spilkuvannia [Library as a center of communication]* [Methodical and bibliographic materials]. OUNB im. V. H. Korolenka [in Ukrainian].

- Bilychenko, O. L. (2001). *Kulturno-vykhovna rol knyhy v umovakh formuvannia informatsiinoho suspilstva [Cultural and educational role of the book in the formation of the information society]* [Abstract of PhD Dissertation, Kharkivska derzhavna akademiia kultury] [in Ukrainian].
- Vakulenko, V. M. (2013). *Kulturno-vykhovna rol knyhy v informatsinomu seredovyshchi [Cultural and educational role of the book in the information environment]*. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu "Ukraina"*, 2(8), 23–27 [in Ukrainian].
- Vylehzhana, T. (2011). *Kryza chytannia yak suchasna problema svitovoho rivnia [The crisis of reading as a modern world-class problem]*. *Bibliotechna planeta*, 4, 4–6 [in Ukrainian].
- Horska, N. O., & Liubovets, N. I. (2019). "Vydannia z avtohrafamy ukrainskykh diiachiv nauky i kultury : katalog kolektsii Natsionalnoi istorichnoi biblioteki Ukrainy" ["Publications with autographs of Ukrainian figures of science and culture: catalog of the collection of the National Historical Library of Ukraine"] (Kyiv, 2018) (Informatsiia). *Ukrainian Biographistics = Biographistica Ukrainica*, 18, 329–332 [in Ukrainian].
- Hrbar, N. H. (2014). *Spilkuvannia v bibliotetsi: teoretyko-metodolohichni analiz [Communication in the library]* [Monograph]. Maidan [in Ukrainian].
- Dubrovina, L. A. (1992). *Kodykologhiia ta kodykohrafiia ukrainskoi rukopysnoi knyhy [Codicology and codicography of the Ukrainian manuscript book]* (Editor O. S. Onyshchenko). V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Kovalchuk, H. I. (2004). *Knyzhkovi pamiatky (ridkisni ta tsinni knyzhky) v bibliotechnykh fondakh [Book monuments (rare and valuable books) in library funds]*[Monograph]. V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Kovalchuk, H. I. (2005). *Teoriia ta praktyka knyzhkovoho pamiatkoznavstva XX stolittia [Theory and practice of book monument studies of the XX century]* [Doctoral Dissertation, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine] [in Ukrainian].
- Kushnarova, M. (2017). *Vid korysti do zadovolennia: motyvatsiinyi spektr chytachiv rannoho italiiskoho Renesansu [From usefulness to pleasure: motivation spectrum of readers of early Italian Renaissance]*. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture. Series: Social Communications*, 51, 43–52 [in Ukrainian].
- Kushnarova, M. (2020). *Fenomen knyhy yak subiekta spilkuvannia: renesansni praktyky v refleksiakh suchasnosti [The phenomenon of the book as an intercommunication subject: Renaissance practices in modern reflections]*. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 6, 24–38 [in Ukrainian].
- Lotman, Yu. M. (1996). *Vnutri mysl'yashchikh mirov. Chelovek – tekst – semiosfera – istoriya [Inside the Thinking Worlds. Human Being – Text – Semiosphere – History]*. (Editor T. D. Kuzovkina). *Yazyki russkoy kul'tury* [in Russian].
- Loda, L., & Dzendeliuk, L. (2017). *Formuvannia kultury chytannia v aspekti zberezhenia materialnykh nosiv informatsii [Formation of reading culture in the aspect of preservation of material information carriers]*. In R. Samoty (Ed.), *Informatsiinyi prostir biblioteki: polsko-ukrainskyi dosvid*, Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (pp. 354–366), May 18–19, 2017, Lviv, Ukraine. Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki [in Ukrainian].
- Markova, V. (2010). *Knyha v sotsialno-komunikativnomu prostori : mynule, suchasne, maibutnie [Book in the social-communicative space: past, present, future]* [Monograph]. The Kharkiv State Academy of Culture [in Ukrainian].
- Markova, V. A. (2014). *Metodolohichni zasady vyvchennia knyzhkovoї komunikatsii [Methodological basis of book communication]*. *Bulletin of the Book Chamber*, 2, 42–44 [in Ukrainian].
- Medvedieva, V. (2013). *Chytannia yak opanuvannia novoho kulturnoho prostoru i pidvyshchennia osobystisnoi kompetentnosti [Reading as mastering a new cultural space and increasing*

- personal competence]. *Visnyk KNUKiM. Seria: Sotsialni komunikatsii*, 2, 86–91 [in Ukrainian].
- Novalska, T. V. (2005). *Ukrainskyi chytach u bibliotekoznavchyykh doslidzhenniakh (kinets XIX – pochatok XX st.) [Ukrainian reader in library research (the end of XIX – the beginning of XXI century)]* [Monograph]. Kyiv National University of Culture and Arts [in Ukrainian].
- Novalska, T. V. (2015). Chytacheznavstvo [Reader science]. *Ukrainska bibliotekna entsyklopediia*. <https://cutt.ly/vxyOppJ> [in Ukrainian].
- Pastushenko, O. (2016). *Knyha i periodyka v dysertatsiynykh doslidzhenniakh nazalezhnoi Ukrainy: sotsiokomunikatsiynyi aspekt [Book and periodicals in dissertation researches of independent Ukraine: sociocommunication aspect]* [Monograph]. V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine [in Ukrainian].
- Sydorchuk, T. (2015). Avtohrify ukrainskykh pysmennykiv u bibliotekhnii ta arkhivnii kolektsiiah naukovi biblioteky Natsionalnoho universytetu "Kyievo-Mohylianska akademiia" [Autographs of Ukrainian writers in the library and archival collections of the scientific library of the National University "Kyiv-Mohyla Academy"]. *Biblioteknyi visnyk*, 4, 23–28 [in Ukrainian].
- Stendhal. (1978). *Istoriya zhivopisi v Italii [History of painting in Italy]*. In *Sobranie sochineniy v 12-ti tomah [Collected works in 12 volumes]* (Vol. 8). Pravda [in Russian].
- Ministry of Culture and Information Policy. (2021). *Stratehiia rozvytku chytannia na 2021–2025 roky "Chytannia yak zhyttieva stratehiia" [Reading development strategy for 2021–2025 "Reading as a life strategy"]* [Project]. <https://cutt.ly/mzFlp38> [in Ukrainian].
- Chytomo. (2018). *Chytannia v Ukraini [Reading in Ukraine]*. Ukrainian Reading and Publishing Data. <http://data.chytomo.com/chytannya-v-ukrayini/> [in Ukrainian].
- Boiarynova, O., Brui, O., Luhova, L., Soshynska, Ya., & Shevchenko, I. (2020). *Chotyry prostory biblioteky: model diialnosti [Four spaces of the library: a model of activity]*. Ukrainian Library Association [in Ukrainian].
- Shvetsova, H. M. (2001). *Dokument i knyha v systemi sotsialnykh komunikatsii [Document and book in the system of social communications]* [Doctoral Dissertation, Rivne State University of the Humanities] [in Ukrainian].
- Abu Samhan, A. (2016, April 23). *Why Are Printed Books Better than E-books?* <https://cutt.ly/GxtsnSN> [in English].
- Andreevsky, E., Cochu, F., Parris, C., & Orsoni-Maillard, D. (1993). Reading as a Complex Phenomenon. In F. A. Stowell, D. West, & J. G. Howell (Eds.), *Systems Science*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-2862-3_38 [in English].
- Berns, G. S., Blaine, K., Prietula, M. J., & Pye, B. E. (2013, December 9). Short- and Long-Term Effects of a Novel on Connectivity in the Brain. *Brain Connectivity*, 3 (6). <https://doi.org/10.1089/brain.2013.0166> [in English].
- Bushak, L. (2015, January 11). *E-Books Are Damaging Your Health: Why We Should All Start Reading Paper Books Again*. Medical Daily. <https://cutt.ly/xxthwkV> [in English].
- Byars, M. N. (2015). *Printed Books versus Digital Books*. A Senior Project Presented to the Faculty of the Graphic Communication Department California Polytechnic State University, San Luis Obispo. June. <https://core.ac.uk/download/pdf/32415523.pdf> [in English].
- Djikic, M., Oatley, K., & Moldoveanu, M. C. (2013, May 17). Opening the Closed Mind: The Effect of Exposure to Literature on the Need for Closure. *Creativity Research Journal*, 25 (2), 149–154. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10400419.2013.783735> [in English].
- Kortas, W. (2019). Reading In Times Of Technological Changes. Social Reading Phenomenon. In *Education and Social Sciences Conference, Business and Economics Conference: The International Academic Institute Academic Conference Proceedings* (pp. 73–83). Budapest, Hungary, 2019, 26 November [in English].

- Lazutina, T. V., Shuler, I. V., & Pletyago, T. Yu. (2016). Reading as a Sociocultural Phenomenon: its Nature and Functions. *International Journal of Environmental & Science Education*, 11(17), 9941–9948 [in English].
- Norman, J. M. (1982). *The Six Criteria of Rarity in Antiquarian Books*. HistoryofScience.com. <https://cutt.ly/SxoMxtZ> [in English].
- O'Sullivan, N., Davis, Ph., Billington, J., Gonzalez-Diaz, V., & Corcoran, R. (2015). "Shall I Compare Thee": The Neural Basis of Literary Awareness, and Its Benefits to Cognition. *Cortex*, 73, 144–157 [in English].
- Oatley, K. (2016). Fiction: Simulation of Social Worlds. *Trends in Cognitive Science*, 20(8), 618–628. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2016.06.002> [in English].
- Roberts, E. (2018, April 14). *Why Printed Books Are Better Than E-books*. AZ Big Media. <https://cutt.ly/SxtoULU> [in English].
- Richter, M. (2020). *Why Do People Collect Antique Books?* Quora. <https://cutt.ly/Xxo3gMI> [in English].
- Statt, N. (2018, April 13). *Google's Latest AI Experiments Let You Talk to Books and Test Word Association Skills*. The Verge. <https://cutt.ly/jxo64f9> [in English].
- Tosun, N. (2014). A Study on Reading Printed Books or E-Books: Reasons for Student-Teachers Preferences. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 13(1), 21–28 [in English].

UDC028:002.1-028.25]:316.454.52

Tetiana Hrachak,

*Leading Research Fellow of the Department
of Library Affairs Theory and History
at the National Library of Ukraine named
after V. I. Vernadsky, Dr. Hab.
in Social Communications, Professor
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: granchakt@ukr.net
ORCID: 0000-0001-7854-580X*

Maria Kushnareva,

*Researcher, Information and Analytical Department,
Presidents of Ukraine Collection
of the National Library of Ukraine named
after V. I. Vernadsky, PhD in Philosophy
(Kyiv, Ukraine)
e-mail: mariakushn8@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3361-8838*

**READING PAPER BOOKS:
BEING IN THE INTERCOMMUNICATION SPACE**

The article is devoted to substantiation from the standpoint of intercommunication as a social practice of the essential advantage of reading paper books and the relevance of book practices of the library service.

The methodological tools of the study were based on the methods of hypothesis, included and external observation, extrapolation, survey, comparative and analytical methods, the use of which, along with the formulation of the general idea of the study created the basis for understanding the book as an object that represents the author, characters, and texts and can

perform the function not only of an information source, but also of the narrator, and thus of the subject of communication; made it possible to identify common and special features of reading electronic and paper books, to draw conclusions about the priority format for young people reading literary texts, to identify modern scientific approaches to studying the role of books and reading for personal development.

Based on the analysis of current professional publications, data on the study of reader behavior conducted in autumn 2018 by the cultural and publishing project “Chitomo” together with the digital publishing house Gutenbergz and the Razumkov Center (“Reading in Ukraine”, 2018), the results of a survey of students majoring in 029 “Information, library and archival business”, which was carried out during 14.01.2021–14.02.2021, the relevance of maintaining the practice of reading books in paper format is proved, the formation of the space of communication as a social practice, based on the functioning of the paper book as a subject of communication, has been substantiated. The topic of such communication is both the text printed in the book and the whole set of historical, social and socio-cultural meanings associated with the authors of the books, their publishers and / or former owners.

It has been found that e-books, being effective communicators, lose subjectivity, which creates risks for reading-oriented people to weaken communication and socialization skills, and thus – actualizes the need to maintain access to real bookshelves and paper books in the library space. In the conditions of needs of access to electronic texts, dynamics of social processes, social mobility, the library remains a place that allows preserving and reproducing important for the formation and socialization of personality social practice of interpersonal communication, in particular by creating conditions for real communication with paper books.

Keywords: paper book, reading, library, library conversation, reader.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2021 р.